

MAURITZ REZSŐ.*

1839—1902.

A férfiú, — m. t. Társaság — kinek emlékét idéznem juttott megtisztelő feladatomból, azok közé a ritka emberek közé tartozott, kiknek képét — ha az ő szellemökhöz hívek akarunk maradni, — a legegyszerűbb vonásokkal kell megrajzolni. A czifraságnak, a hivalkodó színeknek semmi közösségök a Mauritz Rezső szelleméhez; a hatáskeltésnek minden mesterséges fogása sérelem volna az ő puritán lelkének, mely tiszteletet parancsoló erejét nem veszthet el haló porában sem.

Isten kegyelméből való, igazi művész legyen az, ki az ilyen kép megfestéséhez a siker kilátásával foghat. Az én gyöngöseségemnek meg kell elégednie azzal, ha csak némi rendbe tudja szedni azokat a tanulságokat, melyeket a Mauritz Rezső élete szolgáltat.

S az első ilyen vigasztaló tanulság — m. t. Társaság, — hogy a ki *egész* ember, az lelkének megnyugvást és nevének tiszteletet vív ki még abban a szerény, kevésre taksált állásban is, a milyen ma a középiskolai katedra és igazgatói szék, és marandó emlékét biztosít magának még ebben az oly rohamosan feledő hívságos korban is. Mert az a tisztelet, a mely Mauritz Rezsőt övezte mindazok részéről, kikkel sorsa összehozta, méltó kielégítése lehet minden nemes ambíciónak.

Mauritz Rezső tiszteletet parancsoló egyéniség volt, — a parancsolni akarásnak árnyéka nélkül. A megkülönböztetés adója kijárt neki, — bár lelkétől talán semmi sem állott olyan távol, mint a követelés. Egyéniségének varázsa volt ez. Nem az az ember volt, a ki előtt közönyösen, vagy hidegen maradhatunk. Nem typus még erényeiben sem hanem sajátos karakter. Szerencsés

* A M. Pæd. Társ. 1903. jan. 24-iki nagygyűlésén mondott emlékezés.

találkozása az éltető idealismusnak, melyből önzetlensége s puritánsága fakadt, és a józan realismusnak, mely az eszményi célok küzdelmében is megtalálhatta vele a praktikus utakat; szerencsés vegyülete az erőnek és gyöngéd érzelmeknek, melyeknek harmoniája tetre törő energiájának megbecsülhetetlen társul adá a kiváló tapintatot.

Kötelességtudás, szakadatlan munkásság, erős judicium, s a képesség a tudományos elméletekből kivonni és a keresetlen egyszerűségnek áttetsző világosságával elmondani a lényegét — ezek voltak a források, melyekből *oktató* szerepének ható ereje fakadt.

Az imponáló alakon előmlő komoly törekvés, a hivatás szeretete, a maga puritánságának eleven példája, a tudásnak és érzésnek nemes egybeolvadása, az a pirosság, melyben tanítása közben a lélek nemes hevülete oly gyakran festé rá a maga szép színét arra az örökké nyugodt fehér arczra, a kék szemeknek az a szelidsége, mely a következetes szigornak legerősebb szavai közben is meleg szívről beszélt és sokat enyhített a szóknak egyegy érdekesebb tonusán: — íme mélyen t. Társaság — ezekben a vonásokban található meg a Mauritz Rezső *nevelő* hatásának titka.

Íme egy pár olyan vonás, mely elválaszthatatlanul oda tartozik a tanító mester ideáljához.

Mert hogy tanulnia és tudnia *sokat* — a jó tanárnak első feltétele, az ma már — hál istennek — közkeletű ige. Hogy jól és számító észszel megválogatott keveset adni csak a sokból lehet, — a fölött kétség a kulturális közvéleményben nincs. De azzal már kevésbé vetünk számot, hogy a nagy tudomány csak *egyik* kellék a tanárnál, de még *nem minden*. Tudósnak lenni — és a tudományba másokat bevezetni tudni, igen gyakran nagyon is két különböző dolog. Sőt a kettő között van is némi ellentét. Annyi minden esetre, hogy egyik a másik rovására áldozatot követel.

Sulyos hibát követnék el — m. t. Társaság — ha itt, ebben a körben, tételemet fejtegetni, bizonygatni próbálnám. De talán illő hely és alkalom ez ama borongós tapasztalatunknak adnom kifejezést, hogy a mai magyar közfelfogás s vele közös kulturális vezérlés nem látszik ezzel oly öntudatosan számot vetni, mint a hogy erre a nemzeti kulturának szélesebb alapokon s biztosabban való fölépítéséhez szükséges volna.

A tudós munka még csak jut nálunk valamelyes elismeréshez, ha nem is mindig mérleg szerint; de a tanári munka tisztességének fénye még mindig alig-alig tudja áttörni az iskola szűk falait. Vagy talán rosszul is mondom, hogy fény. Inkább csak tűz, melyet kívülről nem táplálnak s azért hamar hamvadóra jut.

Mi a jó tanárt nem neveljük eléggé öntudatosan, mikor kelene; s nem látszunk eléggé tudni, hogy inink van, mikor megadta nekünk a jó szerencse.

Ezért van, hogy kulturánk olyan egyenetlen. Ezért, hogy földjén, ha egy-egy kimagasló orom emelkedik is, oly elszigetelten idegenül áll itt, szinte messze vágyik innen, a hasonlók közé. Ezért van, hogy a magyar kultúra emelkedő épületén több a hatásvadászó díszlet, mint a fenségnek imponáló ereje. Lázás, szinte tülekedő zsbongását látjuk az építő kezeknek, csak hogy épen az alapozás munkáját kicsinyli mindenki. Azt a munkát, melynek megbízhatóságán fordul meg a büszke épület sorsa.

Mauritz Rezső azok közé a férfiak közé tartozott, ki egy életet szánt ennek a munkának s hivalkodás nélkül való lelkének erejével a végsőig ki is tartott mellette, bár jól tudta ő, hogy a jövő épület el fogja takarni az ő verejtékének gyümölcsét, hogy nevét a hír szárnyára nem veszi soha. — Pedig ott hagyhatta volna könnyen ő is, még csak erőlködni sem kellett volna nagyon, hogy azoknak sorába jusson, kik láthatóbb helyen dolgoznak. Erős felfogásában s munkakedvében meg volt hozzá a természet adta ereje; tanulmányaival s szorgalmával megszerzte hozzá az eszközöket; és sorsa megadta a társaságbeli összeköttetést is még férfikorának reggelén, akkor, mikor újabb alkotmányosságunk hajnalán oly egyszerre nyíltak a kecsegtető pályák, a melyekre akkor még nem volt annyi a várományos.

A hivatás ereje diadalmaskodott lelkén. Népének tanítója kívánt lenni már gyermekkorában is. Mint felső vidéki iparos nemzedék sarját, a kereskedő pályára szánták. De rövid ideig maradt ott. Gyalogszerrel indult haza a fárasztó hegyi utakon bejelenteni, hogy tanulni vágyik. S bár diákkori bizonyítványai arról tesznek tanúlságot, hogy mindenütt derekasán megállotta helyét, nem maradt meg sokáig egy helyen. Kereste a híres iskolákat. Sárospatakot, Debreczent. Aztán theológiát végezett, de — bár lett volna alkalma rá — nem lett pappá. Inkább nevelő lett s aztán tanárrá az evangélikusok budapesti iskolájában, megállván

előbb az itt szervezett s épen nem kis terjedelmű követelményeket támasztó tanári vizsgálatot. Élte végéig meleg érzésekkel szeretett emlékezni tanárságának itt töltött első éveiről. Szerette az iskolát s szerették őt is, ki már akkor egyforma kedvvel állotta helyét a komoly munkában is, a kedélyes társaságban is. A hatvanas és hetvenes évek tudós és tanár világának társaságaiban gyakori és szívesen látott tag volt s az ott nyert impulzusok elég sűrűn adták kezébe a tollat is, bár tulajdonképeni írói hajlam nem volt. Írt bírálatokat s így került polemiába boldog emlékü s akkor már neves polyhistorunkkal: Brassai Sámuellel is, a kiről élte végén is nagy melegséggel tudott beszélni, mert hisz akkoriban még nem volt szokásban személyes ellenséget látni abban, kivel az eszmék tisztázása közben jutunk ellenkezésbe. S az annyi szép reménnyel indult Néptanítók Lapja uttörő éveiben szintén nem egy cikket közölt az ő tollából. Majd mikor úgy látta, hogy a tankönyv-irodalom fejlesztése körül szintén jó szolgálat vár, megírta a középiskola egész folyamára szánt matematikai tankönyveit, melyek korának java termékei közt is becsülettel megállottak és több kiadást érve, még ma is használatban vannak. Mauritz Rezső e munkáiban apróra váltotta a maga tudását és buzgalmát, a mint hogy a kulturális élet nagy gazdaságában a tanár is apró pénzre változtatja a maga gyűjtötte tudomány kincseit. Apró pénzre, a melynek mañapság, a tömeggazdálkodás, a tőke hatalma és tőkeimádás korában olyan kevés a becsülete. Pedig hogy a felváltott pénz is csak jó pénz s nyomában szintén áldás és élet fakad!

A mint az új életre kapott állami élet a közoktatás terén is hatékonyabb munkához látott, — Mauritz Rezső is azok közé tartozott, kik ebben látták a jövő fejlődés zálogát s 1872-ben már kilépett a felekezeti szolgálat szűkebb keretéből, s mert hajlamai különben is a reális tudományok felé vonzották, az akkor keletkezett VI. k. áll. főreáliskola (most V. ker.) tanárává lett. De rátermettségét hamar fölismerték s alig pár év múlva egy jelentősebb feladat megoldására hivatott. A bajokkal küzködő kassai áll. főreáliskola igazgatójává neveztetett ki. S a hogy ő a nehéz feladatnak megfelelt, azzal győzelmet szerzett annak az egészséges felfogásnak — mely vajha diadalra tudna jutni közéletünkben — hogy adódjék meg a kornak minden tisztelet, de a hol nehéz munka s korhadtt szerzet fölfrissítése vár, oda állítsuk — bölcsen megfontolt választás

után — bátran munkabíró erőink javát. A kit vezető szerepre állít a hivatal, tudjon vezető példa lenni a munkabírásban is. Légyen közfelfogássá ebben az országban, hogy a nagyobb hivatali állás nem tisztán csak megtiszteltetés, hanem nagyobb kötelességet is ró; nem csupán a múltért, de a jövőnek is szól.

Mauritz Rezső így fogta föl azt a kitüntetést, mely benne az alig pár éves tanárt s a 30 évet nem sokkal meghaladt férfit vezető szerepre küldte Kassára. A nemes ambitio megacézolta munkabíró energiáját s nemcsak rendet teremtett, hanem új korszakot is nyitott a kassai reáliskola életében. Erre az iskolára jut az ő férfiúi munkájának java. Az ő igazgatása alatt a hire vesztett iskola nemcsak a városnak, hanem az egész környéknek egyik legnépszerűbb iskolájává vált, méltó új elhelyezést és fölszerelést nyert, konsolidált tanári karral s abban mintaszerű testületi szellemmel. S a mint az iskola emelkedett, nőtt tiszteletben maga az igazgató is, ki tevékeny részt vett a város és ottani tisztviselői kar közéletében is, munkás részt nemcsak kulturális és társadalmi téren, hanem a szövetkezés reális terein is. A mit ő ott végezett, az próbaköve volt a tehetségnek és igaz embernek.

Csak a ki, miként mi — m. t. Társaság — ismeri az iskolának oly sajátosságos életét, tudhatja igazán méltányolni azt a munkát, a mit Mauritz Rezső végezett. Csak a ki ismeri a mi viszonyainkat, tudja megítélni, hogy a jó tanátnak oly nehéz munkája mellé mi minden követelést támaszt az igazgatói széknek becsületes, jó betöltése. Mauritz Rezsőben megvolt hozzá a sokoldalú képesség. Megvolt az a nagy *tapintat*, mely a tudásnak, okosságának és érzésnek harmoniájából alakul ki. Megvolt benne az a *jólelkűség*, melylyel mindig fel tudta karolni a mások ügyét. Kitűnően tudott bánni az emberekkel. Szívvel nyerte meg őket a maga akaratának, mely mindig az iskola javának szólt. S ha nem volt hangos szava a maga ügyeiben, de tudott bátor is lenni ott, a hol sokan csak hajolni tudnak, — mikor iskolájának s a maga embereinek javát kellett védelmezni.

S mindeme tulajdonságok úgy egybeolvadtak nála, hogy mindegyik mintha alapvonása lett volna lelkének, együtt alkotván azt az egyéniséget, melynek varázserejét említém. Egyformán megőrizte ezt az egyéniséget mind végig. Mintha nem is változott, fejlődött volna. A mint külsejében aggastyánt mutatott már akkor, mikor az élet delén volt munkájában a fiatalság ru-

gékonyásával. A milyennek tudtuk rég en, olyannak ismertük, mikor 1891-ben visszatért körünkbe, mint az akkor fejlődőben levő VI. ker. áll. főreáliskola igazgatója. Ez új állásával járó szervezés munkáit ugyanazzal az odaadással, körültekintő energiával s tapintattal végezte, melyről Kassán tett tanuságot.

De az őrlő munka, melyet végezett, igen korán győzelemre juttatá a megtört szervezetet a lélek hajthatatlan ereje fölött. Mert a nehéz kór csak a hatalmas alkotású testet győzte le, nem a lelket. De a szervezettel aztán annál kegyetlenebbül bánt el. Betelt a végzet rajta is, mint sorainkban annyi máson, kiknek szomorú példája gondolkodóba ejthetne: vajjon intézményeinkben nincsen-e hiba, hogy arra, ki hivatalának becsülettel meg akar felelni, nagyobb terheket rovník, semmint a gyarló, törekeny szervezet megbírja? Vajjon nem rossz gazdálkodás-e az, mely erőink javát idegbomlasztó kórsággal oly gyakran támadja meg s rövidíti meg az öregkor munkabíró napjait? Vajjon tisztán csak véletlen volna-e, hogy épen legderekabb munkásaink rokkannak meg oly gyakran s érnek alkony nélküli éjszakát?

A Mauritz Rezső élete és példája megérdemelné, hogy tanulásra vezessen abban is, a miben ez az élet szomorú. Az ő megdicsőült szellemével összhangban volna, önfeláldozó életének szép jutalma volna, ha végzetének sivárságából társaira jobb jövő fakadna.

De tartalmas élete e nélkül a reménység nélkül sem volt hiába. Nem volt hiába, mert munkássága jó szolgálat volt s ha szellemi hagyatékában nem is mutathatunk nagy alkotásokra, de a mag, melyet oly bőven hintett, gyümölcsöt termelt már sok tanítványában és munkatársában. Nem volt hiában, mert az ő példája erőt ad az itt maradt társak ideális törekvéseinek; nem volt hiában, mert példája biztat, hogy a magyar iskolának — a mint volt a múltban, — lesz ereje a jövőben is hivatott, törhetetlen munkásokat vonzania kecsegtető kilátások nélkül is; nemzeti erő nincs veszőben addig, míg ennek a szülőföldnek levegője olyan munkás hazafiakat s magyar sziveket nevel azokból is, kik idegen ősöknevét viselik, — mint a milyen volt Mauritz Rezső!

A jövőbe vetett hittel rakjuk le a Mauritz Rezső sírjára a hálas emlékezet kegyeletes virágait. Nem pompázó koszorú illik ő hozzá; — csak pár egyszerű virágot fonjunk össze, melyeket a tisztelő emlékezet forrásai öntöztek. Egyszerű virágból font puritán

koszorú illik az ő sirjára, olyan, a milyen maga volt, de illatos virágból, mely a barátság és szeretet földjéből fakadt s fonuk melléje a társak hálás elismerésének zöldelő babérágját.

Az ő szellemét, kinek emléke sokáig élni fog közöttünk, így tiszteljük a legméltóbban.

RAJNER ERENCZ.

AZ IRODALOMTÖRTÉNET TANÍTÁSÁNAK MÓDSZERÉRŐL.

Az irodalomtörténet tanítása szépnek és könnyűnek tetszik a lelkes tanár előtt. Szépnek, mert itt végre elmondhatja mindazt, a mi gondolat lelkében lassan-lassan összegyűlt, beszélhet arról, a mi legközelebb áll szívéhez, előadhatja, kifejtheti tudását, szóval azzal a tárggyal foglalkozhatik, a mely őt a tanári pályára vonzotta. Úgy érezheti, hogy most igazán tanár, s nemcsak mester, mert most ifjak előtt egy komoly tárgyról saját eszméit adhatja elő. Könnyűnek is tetszik, mert hiszen irodalmat előadni s már nem egészen gyermekeknek, ez csak könnyű feladat?

Pedig ez a nézet merőben téves. Abból a felfogásból ered, melylyel elég gyakran találkozunk, s mely szerint a tanár ideálja és mintaképe az egyetemi tanár. Őt elérni, — ez a titkos gondolat lappang ott minden ambiciózus ifjú tanár szívének egy rejtett zúgában. Ha már el nem érheti azt a magasságot, ime mégis van egy hely: a felső osztály, a hol ez a vágy talán némi kielégítést nyer, mert hiszen a tanulóseréget csak egy lépés választja el az egyetemtől, miért ne lehetne őket már is hallgatóságnak képzelni, s nekik az egyetemi előadásokhoz hasonló előadásokat tartani?

A kísértés nagy, de az igazi tanárnak, a ki tanár akar lenni, nem pedig első sorban tudós és csakis tudós, annak ellent kell állnia e csábításnak, s lemondani arról, hogy maga ragyogjon, — mert a tanítványok lelkében akar világosságot gyűjtani. Ezt pedig nem lehet, ha messze a magasságban marad tőlük, mert ekkor a fény csak addig tart, míg fölöttük világol, s távoztával sötétség marad utána.

Szép feladatnak tartom az irodalomtörténet tanítását is, mint általában minden tanítást, melyet az ember érdeklődéssel és gyönyörködve végez; mert gyönyörködtető az emberi értelem vilá-